

BRÓDY SÁNDOR
DON QUIXOTE KISASSZONY

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-7002-39-5

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

Tartalom

I. Egy kis vacsora.....	4
II. Utcán.....	18
III. Matinée.....	27
IV. Temetnek.	72
V. Fel Pestre!	95
VI. Új Magyarország.....	120
VII. Az idegek.	143
VIII. «Szerkesztőség balra - kiadóhivatal ugyanott.»...	154
IX. "Gyülölöm!" - "Szeretem!"	173
X. Örök mulandóság.....	203
XI. Fővárosi idyll.	218
XII. EL...! EL...!	223
XIII. Egy kiállhatatlan ember.	228
XIV. Atyimovics Coriolán sajtópöre.....	245
XV. Kopogtatás és hallgatódzás.	268
XVI. Hangulatok.	288
XVII. A materialista.....	306
XVIII. Az arckép.	321
XIX. Hamupipőke férjhez megy.....	340
XX. Vigasz az irodalomban.....	352
XXI. Meztelenül.	373

I.

Egy kis vacsora.

- Nyomoruság! Hát sose fogom megkapni azt a vesepecsenyét?!... Jó puhára, Lajkó, - paprika-salátával!...

- Meg két deci bort, egrit; de a vizet majd csak magam akarom hozzátölteni!

A "Közművelődési kör" vendéglőse idegesen vont egyet széles vállain és halk, édeskésen alázatos hangon mondá:

- Ne haragudj Franci, nem akarlak megsérteni, de az ember még se adhat olyan bort most, mint régenten. Az emberek nem isznak... nem tudom mi történt... amióta ez a deci feljött. És mintha káposztalé folyna vér helyett az emberekben... Azelőtt! "Korcsmáros, öt itce bort a javából!" - azok emberek voltak! Ütöttek, törtek, zúztak össze mindent; a palackokat, a tükröt, a székeket. Hogy a korcsmárosnak is volt valami haszna! Most? A Ritter fiuk ketten esznek egy tojást, meg mikor az egyik mulatság közben biztatja a másikat, hogy: "te, csapd a földhöz azt az üveget!" hát a másik akkor fogja s nagy rikkantással - szép csendesen leteszi a földre a palackot. - A világ egészen megváltozott, csunyán megváltozott...!

- Nyomoruságos időket élünk! szólt Palaczky Francis oda kiáltott a pincérnek: Aztán valami hideg hust, végül egy kis tésztát! Van itthon gorgonzola?

- Nekem is egy kis sajtot! szólott Kis Edus rekedt hangon. Aztán a vendégek felé fordulva, idegesen hadonászott a villával: - és könyveket se vesznek! A kereskedésemben mindössze husz naptár fogyott el az idén. - Tormát hozattam Debrecenből - az fogy!

Szalma Pál, a takarékpénztári pénztárnok, drága tajtékpipáját szíttá és a csutora mellől köpködte ki a saját panaszait:

- A paraszt se paraszt már! Ha kölcsönt eszközölök neki, a leghitványabb két csirkéjét hozza el ajándékba.

Lassan-lassan az egész vendégsereg panaszkodni kezdett. Eközben pedig csörömpöltek a poharak, csattogtak az evőeszközök: a bor kortyogott e kipróbált torkokban s az étkezők kéjes szuszogása közül kihangzott a Palaczky Ferenc becses harapásainak nesze, egészséges piros ajkának csamcsogása.

Az adótiszt lassan s a kipróbált gourmand pedanteriájával evett. Apróra szelte a hust, arányos mértékű savanyúságot vett hozzá s minden zsírosabb falat után ivott egy korty egrit. Hanem előbb megvizsgálta, hogy tiszta-e a pohár? A pohár kivételesen tiszta volt s a bor oly sárgás-pirosan ragyogott benne, mint az adótiszt széles creol arca, s rövidre nyírt haja alól kitetsző fejbőre. Egyáltalán ez az egész ember szinte fénylett a tisztaságtól, husos, piros

füleinek oly fénye volt, mint egy tengeri csigának, borotvált álla lazur-kéken ragyogott és husos kezei, mintha fehér keztyűbe lettek volna huzva. Ing-gallérja is egészen elütött a többi vendégétől, olyan volt, mintha a fővárosban tisztították volna.

Polonkay - a medvevadász - az egész estén alig vette le szemét e gallérról s végre is meg nem állhatta, hogy meg ne kérdeje:

- Hol mosatsz te Franci?

- A feleségem mos rám.

- Hát a vasalás?

- Ő vasal: nincs a világon asszony, ki jobban vasalna! Azért vettem el... megtetszett, amint...

- Hallottam, hogy ügyes asszony; a Bonna lányok staffirungját - azt mondják - ő csinálja.

- No igen, barátságból, passzióból...! válaszolá az adótiszt és el sem pirult. Pedig bizonyos volt abban, hogy mennyire nem passzióból dolgozik másoknak a felesége. És tudta, hogy most is, midőn ő a harmadik tál ételt költi el egy kis vacsoraképen: a város végén, kicsiny házban, alacsony szobában, tüdőköptató varrógép mellett ott virraszt, kiveresedő szemhéjjait megerőltetve, ott dolgozik egy szegény asszony s a mellette álló bölcst - melyből a szopós baba gyakori sirása hallszik fel - meg-megringatja félkezeivel, a régi altató nótát dudolva hozzá:

"Csücsülj baba
Elment apa
A malomba
Buzát őröl..."

A gyermek elalszik s az asszony dolgozik tovább az éjben, kihűlt kályha mellett, kiveresedett ujjhegyekkel, a megerőltetéstől könnyező szemmel, melle nyilallik, feje zúg, lába kimerül, de azért mégis hajtja a gépet, egyre fűzi a szálát s egész gyenge kis testével neki adja magát a munkának, hogy vasárnapra elkészülhessen az egésszel - s hogy a verejtékes pénzt elegáns ruhában kártyázhassa el a "Közművelődési körben" a férje - Palaczky Ferenc.

Az adótiszt egyetlen falatjának - az igaz, hogy csak egyetlen egynek - elvette az ízét az, hogy eszébe juttatták a feleségét - s vele az otthont. Azt az unalmas otthont, mindennapi melegével, mindennapos kényelmével, kétségbeejtő összhangjával. Rettenetes az, mikor semmit sem tagadnak meg az embertől, helybenhagynak mindent; irtózatossá válik az önérzetes emberre nézve: egy minden körülmények között szerető, odaadó feleség! És a gyermekek, kik ártatlan, tudatlan szeretettel kusznak fel borszagos ajkához s piros kis ajkukkal gügyögik: "apa... apa..." Milyen unalom! főképp, ha az apa nem is kételkedik abban, hogy a gyermek igazat mond!

A már szagosodó gorgonzola azonban ismét izlett az adótisztnek. Erjedt illatán elpárologott a kellemetlen látománya s már a másik pillanatban a legnagyobb lelkesedéssel kiáltott fel:

- A gorgonzola a sajtok királya!

- Főképp ha egy kicsit erjedt! - jegyzé meg Edus, a könyvkereskedő.

- Ismertem egy közjegyzőt - szólt Polonkay, a "medvevadász" - ki a pondrós gorgonzolát úgy ette, mint a kenyeret; a kövér pondrókat csakugy ropogtatta fogai alatt.

- Izlés dolga! - mondá Palaczky. És beszélni kezdett nevezetes étkezőkről, sajátos ételekről. Hogy a "snepsz"... és a többi. Ismert egy szerb jogászt, ki papmacska-hernyót kent kenyérre s úgy ette. Mindenféle étvágyellenes dolgokkal hozakodott elő a társaság, de azért ez nem változtatta meg jó appetitusukat; ettek és ittak tovább mohón, lázasan - s kivéve a művészileg étkező Palaczkyt - mintha napok óta nem ettek volna és mintha sohasem ehetnének, ihatnának többé.

Aztán az étkek helyes módjáról kezdtek vitázni. Elkeseredett és dühös módra. Különösen ama kérdésnél, hogy kell-e a kolbászba vaniliát tenni, vagy nem? - fejlődött ki nagy szóháboru. Ebbe a vitába a vendéglős is beleszólt. És látván, hogy a vendégek csak "deciz"-nek, érmelléki butellás borokat hozatott föl magának, kínálta, kellette a vendégekkel, remélvén, hogy így fog megjönni ivásra való vágyuk. Öblös hangját pedig megeresztette és kiváló ismeretekkel, nagy lelkesedéssel beszélt a fontos kérdésről:

- Jó sok fokhagymát, jóféle borsot... ez a fődolog! A vanília el is maradhat!

Palaczky - a vaniliás tábor vezére - olyan képpel nézett a vendéglősre, mintha csak azt akarná - de komolyan mondani:

- Et tu mi fili...

A vendéglős azonban nem ügyelt többé semmire: egész lélekkel exponálta magát a vanília nélkül való kolbászáért. És hangja bizonyos meleg csengést nyert, erőteljes ércet, mely egészen betöltötte a "Közművelődési kör" ebédlőjét, egy kicsit megrezegtette az ablakot s a három lábon bicegő könyvtárt.

A könyvtárt, mely a nagy ebédlő zugolyában volt elhelyezve és sántán, elhagyottan állt a homályos zugban. Tetejét vastag por lepte, zöld kötésű könyvei közül pedig penészszag áradt szét a teremben. A felső polcon tagadhatlan renddel és csinnal a könyvtáros pipái voltak elhelyezve; majdnem valamennyi nemzetiszínű bojtjal...

Különben magukon a könyvek kötésein is meglátszott a "ballai kör" nyilvánvaló hazafisága: zöld kötések váltakoztak a pirossal s csak úgy virított rajtuk az arany bötös felirat: "Szulejka. Regény. Brühl." "Házass. drámái. Reg. Montepin X." "Ördög fia. Keval." "Ponson du T. Rocambole." "Xaver de M. A vörös álarc"... Aztán ott feküdtek a Jókai művei is, csonkán, hiányosan, elrongyolva, mintha csak kis macskák játszódtak volna velük.

A szekrény alján, hol egy nagy Kemény Zsigmond-féle regény csonka, de még kivágatlan kötete hányódott: kaligrafus írásu papírtáblák jelezték a kör életének kiválóbb mozzanatait: "Janik János febr. 26-án 1893. 3-szor 9-et ütött a guglin..." "Ötször egymásután királyt ütött Uzon Gergely. Fizetett egy akó sört. Éljen!!"

A könyvek utolsó lapjain legtöbbször ott volt olvasható: "éljen." Egyáltalán e kifejezéstől volt szaturálva az egész Balla, veres krétával ez volt felírva a plébános és a többi urak házaira, ettől volt vemhes a "kör" pipafüsttől telített levegője! "Éljen... éljen!" De ki? Hát mindnyájan! Tudni illik az urak, a hivatalnokok és ügyvédek, a kereskedők és vendéglősök, azok, kik eszükkel keresik a kenyerüket.

A hosszú Kohn meg a Finta Sanyi alig várták, hogy a kolbász iránti vita lecsendesülvén, beszélhessenek arról az árulásról, melyet a kormányelnök a nemzet ellenében a parlament tegnapi ülésén elkövetett. Finta Sanyi csak emelgette a poharát s kiabálva, sugva, nyögve, kérve szólott: "Urak..."

- Éljen! zugták közbe a vacsorázók.

A kis hivatalnok szeme felcsillogott, majd tudakolólag az asztalfőnél ülő alakra nézett. A "lovag" ült ott, a jó Wrabély, aki egész életét át- és ellovagolta. Lovagolt a leány körül, akit szeretett és nem mondta meg neki, hogy: "szeretlek!" - ellovagolta. Ott lovagolt a vetői között és elnézte, ha a szemet a szántatlan földbe szórták, - hisz ő paripájával volt elfoglalva... Megdicsérték a lovát és váltót kezeltettek alá vele. Rajta vették meg. Az öröke pedig

napról-napra fogyott a vén lovagnak, a paripája is öregbedett; nem dicsérték olyan nagyon többé a délcegségét. Talán ki is gúnyolták volna, ha nem félnek az öreg rettenthetlen igazmondásától. Már be volt törve a feje, már nem rettegetett többé!

Finta Sanyi újra szólott:

- Urak...!

A lovag mérgesen nézett rája:

- Ez meg már meg-meg agyon akar bennünket beszélni... Se nem iszik, se nem eszik, de ott van, ahol négy ember összegyűl..... Mindjárt beszéddel tartja az embert... Az "éljen"-re éhes... El lehet menni...!

A vacsorázók kacagtak. A hosszú Kohn is kacagott, de azért megjegyzé:

- De tud beszélni...!

Tulajdonképen így akarta mondani: "de tudunk...!" Azonban tartott a "lovagtól". Megpiszított széles orrával megszimatolta, hogy a lovag leskelődik rája, hát vigyázott. Egyáltalán nagyon ügyelt arra, hogy egy véleményen legyen az uri társasággal. Tudta, hogy zsidó létére csak úgy türik maguk között. S nem szeretett volna elmaradni e körtől. Boldog volt, ha az ügyésszel végigsétálhatott az utcán és rozsdásszinű rút arca szinte felmagasztosult, amint hitsorsosai tisztelettel tekintettek rája: "A hosszú Kohn mindig az ügyésszel sétál!..."

- Ezek a "csemecsőszők" elrontják a mulatságunkat! -
kiáltott fel a lovag. - Mi köze magának ahhoz, amit az
országgyűlésen végeznek? Követ maga? - Beszélj Franci!

Palaczky szép lovakról szólott. A vacsorázók hallgatták
egy darabig, aztán sügni-bügni kezdettek:

- Kártyázzunk!

Majd kiabálták:

- Hol a kártyú!

A vendéglős rohant a kártyákért. Meggyújtották a
lámpákat a kártya-asztal felett. Az étkező asztalnál alig
maradt valaki.

Már éjfél felé járt az idő s még mindig egyre szaporodott
a társaság. Egy karcsú fiatal ember jött s egy pár pillanatig
nézte, hogy kártyázik az aljegyző, az némi mutyit kért
tőle... adott és eltűnt. - Gyorsan rohant végig a néptelen
utcákon s egy ablak előtt megállt. Az ablakszárnyak
csakhamar kinyíltak s egy leeresztett hajú, sápadt női fej
bukkant fel az utcai lámpák hitvány világánál...

- Nem látta a férjem?

- De igen, most ült le kártyázni!

- Ez így megy minden éjjel...

- Hja, a komám egy kissé belemerült! Pedig ha nekem ilyen drága...

Szava a szenvedélytől benszakadt, - elhallgatott. Így hallgatva néztek szembe percekig. Az asszony a hideg, az elkeseredés, az emlékek s a felvillanó szenvedély összetorlott érzéseitől könnyezett.

- Mért sir? - kérde a karcsu ifju. - Hisz nem vagyok-e még mindig mellette én, rabja, szolgája, parancsait váró... Boldog, ha fölláldozhatom magam önért...!

A suttogva kiejtett válasz mint egy kijelentés hangzott fel a néma utcán. Egy csók hangzott fel. Majd a nyitott ablakon át egy csecsemő siráma, de a "körből" idehangzó vig zshivaj elnyomta ezt is. Csend lőn. A lámpások egy darabig pislákolnak az utcában, aztán kialudtak szépen. A karcsu fiatal ember átvette magát az ablakfán...

- Huzom, kunszt! - kiáltá a "kör"-ben kipirult arccal, vörösre vert kézzel, kártyáját a magasba emelve az aljegyző.

- Nono, te nagyon szerencsés vagy a kártyában...! - jegyzé meg Palaczky, ki még mindig az étkező-asztalnál adomázott.

- No én nem bánnám, ha egy pettyet kevésbbé szeretne a feleségem és inkább nyernék! - mondá egy öreges ur...

- Bizony az se jó, ha az embert a felesége nagyon szereti!
- szólt az adótiszt és általánosságban az asszonyról, különösen pedig a feleségéről kezdett beszélni. Erre még a sipisek és mutyisták is elhagyták a kártyaasztalt s köréje gyülekeztek.

Mint a gőzfürdőben, olyan homályos s alig áttetsző volt a terem levegője. Ugyszólván az egész Balla itt volt s az egész Balla pipázott. Csak Karika Gyula - a vacsoravesztő - forgatott a szájában egy üres szipkát s olykor-olykor rettenetesen felköhögött. Az izzadság kiült beesett halántékain s a gégesorvadásos mohóságával borral öblögette bortól száradt torkát... Hangja már alig volt és erei kidagadtak fakó arcán, amint duhajkodva erőlködött: "Tyuhaj, igyunk...!"

- Hangosabban, Gyula! Tudsz te hangosabban is! - szóltak a cimborák.

A "vacsoravesztő" még jobban erőlködött, de hangja nem volt többé, csak nagy, husos szája járt és kiszáradt kezei; már csak azzal jelezhette, hogy: "éljen"!

- Éljen! - nyöszörgé óriási erőfeszítéssel, s mint egy zsák a földre zuhant. Hideg borral locsolták fel és visszaültették helyére. Amint kinyitotta szemeit, dühösen kapott fáradt nyakához, mintha magamagát akarta volna megfojtani. Aztán kimerülve vánszorgott a dívánhoz: ledőlt és behunyta szemeit.

- Egy kis szédülés az egész! Ugyan Gyula, ne hagyd magadat! - szólt a vendéglős.

És Palaczky - mintha mi sem történt volna, folytatá félbeszakított beszédét:

- Tizenegy éve élek a feleségemmel. Tizenegy év egy asszonnyal - nem gyerekjáték! Az ember úgy ismeri...

A társaság nevetett. És e majdnem állatias kacajra még jobban felbátorodott az adótiszt s részletezni kezdte a dolgot. S a nőtlen emberek úgy hallgatták, mint a messiást; kérdezgették, körülvették, hogy egy szavát is el ne szalasszák. Még a pincér is odatelepedett közelébe s hallgatta egy darabon, aztán mégis csak elaludt.

Már kései hajnalra járt az idő. A járásbíró inasa is megérkezett. Kezében a lámpással - mint majdnem mindennap - most is lelkenedezve szólott be a konyhába:

- A nagyságos urat tessék hazaküldeni, a nagysága nagyon beteg...

- Mindjárt! - szólott ki a nagyságos ur és izzadtan, arcából kikelve gusztált tovább.

Hanem voltak olyanok is, akik valósággal szedelközni kezdtek. Egy-két jó férj - egy-két szerencsés játékos... vagy ki még valami kávéházba is el akart látogatni. Csak az adótiszt közönsége s ő maga maradt rendületlenül. Egészen belemelegedett tárgyába. Vastag humora csak úgy ömlött, s még a "lovag" gyakori közbeszólása, őszinte méltatlankodása sem zavarta meg. Megkapó közvetlenséggel, pörzsölő szemérmetlenséggel beszélte el egy legutóbbi kalandját:

... - És mikor ugy hajnal felé hazavetődtem, a feleségem még ébren volt. "Te vagy az, Franci?" susogá s kitárta felém karjait... Én egészen petyhüdten -

Görcsös zokogás szakította félbe az adótiszt szavait. Csend lőn s minden szem arrafelé irányult, ahonnan a hangos, fuldokló sirás felhallszott.

Egy nagykendőbe burkolt, sovány kis asszony állt az ajtóban. Kendőjét beeste a hó, ruhája pedig sártól volt csatakos. Egy nyolc-kilenc éves gyereket fogott kézen s annak a pityergése vegyült zokogásába.

Az urak felugráltak székeikről. Palaczky Franci elhalványult:

- A feleségem!

Majdnem egészen a füle tövéig elöntötte az epe.

- Mit keres maga itt?! Hát gyerek vagyok én?! Mi?!

A gyenge kis asszony kidolgozott, bütykös kezével fődte el arcát. Nem is zokogott többé, gyermeke kezét is eleresztette s merően állott a megnémult tömeg közepette.

- Hogy jött be, mikor? Megint elaludtak a konyhában! Nem mondtam, senkit se kell beereszteni! - dühösködött a vendéglős a bóbiskoló pincérrel.

Az adótiszt mérgesen kapott kalapja után s kézen fogta az asszonyt:

- Gyöjjön haza...

- *Nem!* - kiáltott fel Palackyné. És elszánt hangja, mint fagyos szél zugott keresztül a termen, megremegtetve az erős férfisziveket.

- *Nem!* - ismétlé még egyszer és kirántotta karját férje kezéből.

Az adótiszt ijedten lépett hátra s alig tudott valami csitító szót kinyögni.

- *Nem!* - ismétlé még egyszer az asszony. - Nem kellesz többé... mindent türtem... mindent, csak ezt nem! Ebed voltam, de nem akarok...

Szavai újra zokogásba mentek át. Nem birta többé erővel. Kézen fogta gyermekét és elvánszorgott.

A közművelődési kör tagjai tátott szájjal néztek utána. Majd az adótisztre tekintettek, ki e percben már majdnem közönyös arccal vonogatta vállát.

- Valaki biztosan azt mondta neki, hogy kártyázom... tudja, hogy a város pénze van nálam... Azért jött utánam, - félt! - Asszonytempó!...

A függönyökön keresztül reggeli napsugár hatolt be az ebédlőbe. A tejes-asszony és a pék megzörgette az ablakot. A mészáros-legénnyel már veszekedett a vendéglősné a konyhában. Az ebédlőbe is behallatszott hangos pörölése:

- Megint nyaka-tarja?! Hát bolondnak néznek engem?!...

Palaczky is odaszólott a pincérnek:

- Nini, Lajkó, már reggel van! Adjál mosdóvizet; fogkefét is!

- Ma még Vass Tärriékhez kell mennem. Matinée van, tíz órakor kezdődik... Ki jön velem? - szólt vidoran, a társaság maradékához fordulva.

II.

Utcán.

A széles utcákon alig járt egynéhány ember. Az az egy pár is csak úgy topogott, mintha nem annyira a dolog, hanem a jó emésztés végett sétálgatna.

Hétfő reggel volt s a reggeli misére se harangoztak még. A koldusok azonban ott tolongtak, fagyoskodtak már a templom előtt. A "generálisnén" fehér keztyű volt és everlasztिंग cipő. Ezelőtt vagy negyven évvel az egész megye uri lányai közül ő körötte tolongott a legtöbb gavallér, ma pedig nagy Balla összes koldusai között ő tolongott a legjobban, hogy valahogy jó helyre kapjon s az ájtatos belépőnek ő kiálthassa leghamarabb:

"Dicsértessék a Jézus Krisztus!... Csókolom kezét lábát..."

Az adótiszt elhaladt a templom előtt, megmosolyogta a nyomorúan vig figurát, s dobott neki egy krajcárt. És mulatott rajta, amint a krajcár elgurult s a koldusasszonyok hajba kaptak fölötte. De csakhamar összevonta domboru homlokát. Hazaért.

Rátette kezét a kapu kalincsára s a zár nem nyílt ki. Felesége nevét kiabálta. Az udvarba zárt kutya örömteli vihogása volt rá a felelet. Kiabált a gyermekeknek; nem válaszolt senki. Dörömbözött; hiába. Végre szitkok közt nekifeszítette vállát a kapunak, majd rugott rajta egyet - s a kapu tárva volt előtte.

Minden ellentállás nélkül hatolhatott be lakásába. De szíve elszorult, amint a küszöbre lépett; - a szoba üres volt. A padlón négyszögletes por-alakzatok jelentették, hogy "itt volt a családi ágy, a gondozott ruhás szekrény, a pohárszék, a gyermekek fiókos ágya..." Most az egész lakás kongott az ürességtől s az a kevés férőféhéremű, uri ruha úgy feküdt ott a szoba közepén, mint egy könyörtelen árverés törvénydiktálta maradványa.

A gyenge szívű adótisztnek könyek gyűltek szemeibe. Aztán az éjjeli multság is összetörte egy kissé. Arra gondolt, hogy jó volna kiáltani a legnagyobb fiúnak, hogy huzza le a cipőjét. A feleségétől pedig előkérni a papucsot. És aztán leheveredni az ágy szélére s azzal a biztos tudattal aludni el, hogy amikor felébred, az elkészített tiszta férőféhéremű várja, melybe még a gombot is bele rakta az asszony, sőt meg is melegíti - talán rája is adja...

Palaczky Franci kénytelen volt felesége hiányát érezni. Szomoruan járkált fel s alá a hidegre, üresre vált lakásban s egyre azt motyogta:

- Nem hittem volna... nem hittem volna... hogy oly *nyomorult!*...

A vérig sértett asszony, az igazán *nyomorulttá* kinzott kis madár, csakugyan elrepült. Magával vitte a kicsinyeket is, és összeroncsolta a fészek puhaságát. Emléket, azt hagyott maga után, egy porcellán szenteltvíz-tartót. Az adótiszt belenyult a megszentelt vízbe s megmosta vele fájdalomtól majd szétpattanó homlokát. Egy kis reszelt tormát milyen jó lett volna most az orra alá tartania! menten vége volna minden fájdalomnak. De nincsen feleség, aki előadja.

Az elhagyott férj levelet keresgélt - de nem talált egy sor írást sem. Még csak egy érzékeny mondatra sem tartották érdemesnek. Mint mikor két idegen személy egymás mellett ül a színházban; az előadásnak vége van s azok, kik órákig érezték egymás testének melegét, köszöntés nélkül távoznak el.

Az adótiszt őszintén sajnálta, hogy az előadásnak vége van. Azonfelül haragudott arra, ki ily rögtönösen félbeszakította. És a megkinzott kis madárnak nem lett volna tanácsos e percben visszarepülni. Talán örökre megbénították volna szárnyait...

Palaczky fölszántotta könyeit, rendbehozta öltözékét s boszuságában vállát vonogatva kifelé indult. Mérgesen

csapta be maga után üres lakásának ajtaját. És a cselédet is majd bekapta szemeivel, midőn az szembejött véle az utcán s egy levelet adott át neki:

- A ténsasszony elutazott a vasuttal, küldi a tekintetes urnak.

Az adótiszt felszakította a levelet és ott mindjárt el is olvasta. Csak ez az egy pár szó volt benne: "Amint szerettelek, úgy utállak. Nem kacagsz többé rajtam... Most már majd el is veheted a *"Don Quixote kisasszony"*-odat! Azt a...! *Flóri.* - A gyerekek velem jönnek."

Ferenc összetépte a levelet s a földre dobta darabjait. Aztán hirtelen vigassággal megcsipte a fiatal cseléd állát:

- Akarsz-e nekem főzni?

- Mért ne? - szólt a cseléd.

- Ma még nem, majd csak holnap. - Hagyott itthon az asszony valami ágyneműt?

- A vasutnál maradt valami; már nem volt idő a fölpakolásra. Majd elhozatom.

- Jó! Majd küldök ágyat. - Viseld jól magad, s nem lesz semmi bajod nálam... Nyissad ki az ablakokat, hadd szellőzzön a szoba!...

Kiadván parancsait, szivarra gyujtott Palaczky és megindult a városnak.

Még csak reggeli kilenc óra volt. Némi élénkség verődött fel az utcákon. Hivatalnokok és ügyvédek lepték el a főutcát, különösen a cukrászda előtti teret. A nagyobbára jó, itt-ott prémes téli kabátok közé odavegyült a perlekedő paraszt rongyos szürkankója, vagy zsiros bekecse. És a szivarozó urakra, hátát valamely sarokkőhöz támasztva, szent áhitattal bámult a kurta szárból pöffekelő paraszt...

Az urak jól mulattak, nevetgéltek maguk között. A tárgyalásra váró ügyvédek teljes kollegialitással mosolyogták meg egymás ritka eseteit.

A paraszt butaságáról volt szó. Balla legujabb fiskálisa azt mondá, hogy: "többet ér egy paraszt kliens, mint ur vagy zsidó!" Egy tisztas öreg ur úgy nyilatkozott, hogy: "legjobb a bünügy!" "Hát a csőd kutya?!" vágta vissza a fiatal ügyvéd.

Mindnyájan úgy találták, hogy utóbbi időben igen kevés a csőd Ballán.

- Nincs forgalom, a város halott...! - szólott dr. Kempelen.

Valami nagyon uras külsejű prókátor pedig a kormány ellen kelt ki:

- A bagatell-törvény tette be nekünk az ajtót. Az adósnak nem kell perkoltséget fizetnie! És ha száz esztendeig is adós marad...! Maga az állam mondja: ne fizessetek!

Egyetlen ember sem volt az egész csoportban, ki a bagatell-törvényt ne kárhoztatta volna. Még az aljárásbíró is ellene szólt:

- Rettentő ostoba egy nép...! Annyi sok szóval él, hogy szerdán és pénteken, - a panasznapokon - még két órákor se lehet ebédre mennem! Ez a törvény csak a perlekedési viszketegüket neveli...

- Minden paraszt kész fiskális!

- És minden fiskális elmehet - maholnap - parasztnak! - szólott a dr.

- Mondasz valamit! Nézzétek csak itt a házamat, milyen suta. Emeleteket kéne rá építeni, s nem megy; nem lehet. Nem adja az ügyvédi jövedelem!

Balla hirneves kriminálistájának háza így, emelet nélkül is mutatott. Valóságos kis kastély volt; nem nagyszabásu, de uras, mint a főutcai házak nagyrésze, mint a panaszkodó ügyvédeké mind egy szálig.

Jólét és bőség nézett ki a kitért ablakokon. És tél lévén, alig volt egy csatorna, melyen ne lettek volna véres nyomai a télire megölt sertéseknek. Azonfelül a legtöbb ablakon át különféle hangu és faju zongorák szólamai hallszottak ki az utcára.

És amig gyarapodtak a fő-utca uri házai, s amig nőtt a jólét a cseréptetők alatt: - addig mind jobban-jobban kapott lábra a nyomor a nagy magyar városban s kint az

oláhrészen. Egyre szaporodtak a zsellérek és mindig fogytak, apadtak a gazdák. Vad torma verte fel a néma udvarokat nyáron; a száraz kocsánya megmaradt télire is, nem bántotta apró jóság; - nem volt.

Piszkos nyomor lett urrá a parasztfertályok felett. A legtöbb ól üresen, sok kamra tárva-nyitva. Itt-ott be volt zárva ugyan, de úgy, hogy magának a gazdának sem lehetett kinyitnia: - a végrehajtó és az ügyvéd pecsétje volt rajta.

Balla ügyvédi kara különben is rajta hagyta a keze helyét az egész külvároson. Peres iratokból csináltak sárkányt a gyerekek ősszel, kék papirosokba takarták a szalonnát a napszámos emberek. A tulipános ládák sok helyütt irattárrá váltak. Egy-egy ügyvéd nevét jobban ismerték, - még az asszonyok is - mint akár a papjukét.

Husz ügyvéd vetette itt magát tizennégyezer emberre. Jó izlésű, élni vágyó, tudományos emberek, kik mindannyian élni, s mindenkifölött jól élni akartak - az igazság szent nevében. S a részint rosszakarattal eltelt, részint szerencsétlen, de mindenek fölött korlátolt nép kezébe szolgáltatta magát az uraknak. Erőszakoskodni akart s ő rajta vettek erőt. Ki akarta perelni a szomszédja, bátyja, barátja vagy éppen apja alól a derékaljat; és ki is perelte, de saját maga alól is.

A nagy magyar város végében, a düledező házak fölött messzire látszott s magasan emelkedett ki a takarékpénztár palotája. Évről-évre nőtt, mintha ezekből a kis házakból táplálkoznék. (Akár a nagy hal a kicsinyekből.) Sőt egész

telepet támasztott maga körül; szép, parkos, uri házakat. A főbb hivatalnok urak mind ott építettek. Ott emelkedett a pénztáros goth izlésű házacska is; az a kedves kis kastély, melyet az ügyes takarékpénztárnok nyolcszáz forint évi fizetésének megtakarított filléreiből építtetett - tizennyolcezer forinton.

Nem, nem sikkasztott itt senki. Nem volt rá szükség. A paraszt és a kisiparos ellátta az embereket pénzzel. Az igazgatótól kezdve, le a legutolsó őrökig. Fizetnie kellett, mert különben nem kapott kölcsönt. Olcsó pénzt... takaréki pénzt...!

A törvényszéki végrehajtó - a jó kis Varr Domokos - mondá:

- Meg kék halnom, mind a nyolc gyerekemmel együtt, és éhen kék meghalnom, ha nem volna ez a takaréks...

A takaréks, meg az ügyvéd urak, az adó és a pálinka, a lustaság és a tudatlanság, ezek az elemek egybevéve olyan állapotot teremtettek meg az alföldi városban, hogy akármilyen metropolis büszke lehetett volna rája. A szegénység meztelen karokkal ölelte át a várost. Az urakat, a boltosokat, ezek között például egy bőrkereskedőt, ki majdnem az egész csizmadiacéhet tönkre tette. Bőr fejében: bőrt!

Ezt a rideg ölelést maguk a fő-utcai urak is kezdték érezni. De nem sokat törődtek vele, bár a megyei főorvos cikket is irt e tárgyban s négy hasábon szidta össze-vissza azt a négy ballai zsidó családot, ki életét csak gyakori

bukásokkal tengethette. Élesen kikelt a korrupció ellen s kisütötte, hogy a városi nyilvántartó: zugirkász. A szegény ördögöt elcsapták s az a nagytudományu orvosnak kétségbeesésében azt mondta - nyilvános helyen - hogy: "Ha én lettem volna sorozó főorvos s én gyűjtöttem volna magamnak hét év alatt nyolcvanezer forintot: ugy én se csinálnék két hatosért keresetet, meg kontraktust a kofaasszonyoknak...!"

A fiatal nem volt ballai: - rendeltetési helyére toloncolták.

Itt, mint minden tekintetben a "törvény" uralkodott a város felett.

A törvény, a hatóság. A városi előljáróság, de legfőképpen a főkapitány. Ez a hatalmas vörösképi alak, szigoru pillantással és kiülő pocakkal. Összevont, pörsögéses homloka így szólt: "legyen igazság, vagy...!" Rengő pocakja azonban ellentmondott a szigoru elvnek. Azt látszott vallani, hogy a legfőbb jó mégis csak a kellemes élet.

A főkapitány nagyon kellemesen élt. Szeretett rossz lányokat vallatni, - különösen ebéd után: amikor jól esik egy kis munka. Utálta a bünt, - hát adót vetett rája, hogy elejét vegye megszaporodásának.

Ott volt az ő háza is a fő-utcán. Mindjárt a főügyészé mellett. A kertajtón a két hivatalnok át is járhatott egymáshoz és együtt dudorászhattak, míg a börtönőrtől kikölszönzött rabok fát fűrészeltek az udvarban... A főkapitány gyümölcsfái áthajoltak a főügyész kertjébe és

viszont. - A főkapitány udvarolt a főügyésznének s a főügyész a főkapitánynénak.

Teljes és szívélyes barátság uralkodott a főutcai urak, sőt a hölgyek között is.

Talán csak egy fiatal lány - Vass Tärri - nem volt megelégedve a várossal és e ragyogó téli reggelen, ablakából szemlélve a járókelőket: összeráncolta alacsony homlokát és utánozhatlan megvetéssel szólott oda szobájába éppen belépő Palaczkynak:

- *Ó ez az utálatos város.*

III.

Matinée.

- A társadalom úgy ahogy - meg van alakulva... Ezen szavakkal kezdi felolvasását - "Egy leány eszményképéről" - Palaczky Ferenc. És a családi matinée közönsége - jórészen egyszersmind szereplő személy - ünnepélyes arcot öltött. A hölgyek nyakkendőik csokrát igazgatták, a férfiak megtapogatták hajukat: vajon nem romlott-e el a frizura?

Mély csend uralkodott a sajátos szobában. A felolvasás irodalmi hangja, szokatlan szavai, a mindenfelől összehordott technikus terminusok, de legfőképp maga a felolvasás tárgya: komoly, majdnem áhítatos

ünnepiességet keltett még a férfiakban is. Csak maga a házi-kisasszony, az irodalmi matinée rendezője s központja, a szülővárosát utáló Vass Tärri arcán ült szórakozott mosoly. Még mindig ott ült a fő-utcára nyíló ablakánál s olykor-olykor idegesen tekintgetett ki rajta. Ugy látszott, hogy azt akarja tudtára adni az adótisztnek, mikép nem sokat törődik vele és felolvasásával.

Palaczky, nagy nedves fényben égő szemeivel vizsgatekinteteket vetett a lányra. És a leány néha viszonzta e tekintetet, de nyomban elpirult.

Ő róla volt szó a felolvasásban. S habár allegorizálva, egy kissé burkoltan, mindazonáltal minden kétségen kívül ő volt jellemezve abban. Palaczky az ő arcképét festette le, midőn *"Egy leány eszményképéről"* akart beszélni. Ő volt az, ki "gyengéd szépségekben bővelkedik." "Ki egyszerű karton ruhájában üde és fenséges, mint a fehér ibolya, mely erdők mélyében a vörös fenyvek árnyában illatozik." "Énekel - mint egy szyrén - s szelid, mint egy galamb." "Imádja a művészetet s otthonos a konyhakertészetben." "Nem barátja a délutáni hosszú uzsonnáknak; alig látják enni..." A felolvasás eme szavainál egy még javakorbeli jól táplált asszonyság odafordul szomszédjához s meglehetősen hangosan sugta a fülébe:

- Az én lányom sem eszik... nem eszik; egy kis levest lehetetlen bele diktálni. Csak a gyöngéd ételeket szereti...

A közönségből csodálkozó tekintetek fogták keresztüzzbe azt a lányt "aki nem igen eszik." Az hideg büszkeséggel állta a tiszteletteljes pillantásokat, még csak szemhéjait

sem hunyta le, csak kifejlett keble emelkedett valamivel gyorsabban, amint a felolvasó arról beszélt, hogy az ilyen leány "kincs!"

A "kincs" nem volt valami kitűnő szépség. Kicsiny s szürke szemei voltak; s nagyon sajátosán, majdnem sunyian nézett velők. Hanem bőre szinte olyan volt mint a fehér plüss. Nem nagy alakja erősen kifejlett, dereka mégis karcsu. Tompora pedig oly széles, mintha nem is tizenhét éves leány, hanem asszony volna...

A férfiak vágyakozó szemmel néztek rája, Palaczky - felolvasás közben is - keblének emelkedését figyelte, Atyimovics Coriolán pedig egyre kicsiny lábait csodálta. És amidőn ajkából a cigaretta-véget a hamutartóba veté vala: Májek - a hadnagy - nyomban utána nyult s nagy élvezetre valló arckifejezéssel szippantott belőle. A "kincs" mosolygott s kövér kis kezével megfenyegette a boldog Májekot.

E némajáték alatt az érdekes felolvasás folyt tovább. Az adólistát feltűzelte magát az ismert költeményekből vett idézeteken. A közönség is egészen belemelegedett, Atyimovics s a többi fiatalok irigykedve néztek a felolvasóra, egy-két idősebb asszonyság pedig valóságos imádattal. És midőn arról volt szó, hogy a "leányok eszményképét" nem méltányolják eléggé, s "hogy a város, melyben él, lelki sötétségében, - hogy ne mondjam - vakságában - nem látja meg a fényes csillagot...": ezen nyilatkozatra az egész közönség idegesen mozgott. - Palaczky lelkesült hangulatu jóslattal végzé felolvasását, hogy: "jönni fog még - talán nagyon is röviden - az az idő,

amelyben egy egész országot - a fővárost s a vidékét - ott fogja látni lábainál a hölgyek ama eszményképe... és költők fogják szívének nagyságát megénekelni..."

Tapsvihar zúgott fel a felolvasás végén és az adótiszt nekivörösödött arccal hajlongott a közönség előtt. E pillanatban ő maga is meg volt győződve, hogy Vass Tärri a legtökéletesebb lány a világon s amit róla - úgy elvonva - mondott, mind egy szóig igaz. - Ujvörös satine ruhájában a szokottnál is erősebben összefűzve leeresztett lenszőszke hajával, és arcán azzal a halvány rózsaszínű fénnel, melyet ruhája színe okozott: volt is e leányban valami ideális. De emellett kíváncsú teste melegséget árasztott szét maga körül s ő percre, pillanatra kénytelen volt behunyni szemeit a férfiak sajátságos tekintete elől. Csak az adótiszt volt oly szerencsés, hogy a "kincs" bár zavart, de érzelmes pillantással rája nézett. Sőt a felolvasás végével odalépett hozzá s megszorítva mindkét kezét, az érzés és hamis páthosz elegyes hangján rebegé:

- Palaczký, köszönöm önnek!

És e jelenet hatása alatt egy könyv lopódzott az adótiszt szemeibe. Talán a túlcsigázott érzékek, talán a költői érzékenyülés, talán a túltelt férfi szív, avagy mindezek összevéve szülték ezt a könyvet? Az bizonyos, hogy Palaczký nagy szemeinek szögletében könnycsepp jelent meg s egy másodpercig látható is volt. Tärri elfordult a gyenge férfiutól s visszaülve székébe, egy papírlapról fátýolozott hangon olvasá:

"Román dalok, Alexandri Vazultól. Prózában fordítá és felolvassa: Atyimovics Coriolán."

Magas, szűkmellű fiatal ember lépett fel az emelvényre. Szabályos arca egészen eltorzult, lábai is felmondták a rendes szolgálatot, amint ott állott a tekintetek keresztútjében. Egész testét a "nyilvánosság láza" fogta el, torka kiszáradt, és alig érthető hangon olvasá:

"Dalok prózában; fordította Atyimovics Coriolán..."

Tovább azonban nem igen tudott haladni. A betük - a törvényszéki iktató szabályos betűi - olvashatlan karmolássá váltak tágra nyílt szemeiben. Percekig tartó kinos hallgatás állott be, míg végre az iktató sipoló hangon olvasni kezdett.

Palaczky meglökte szomszédját:

- Nézze csak a szegény Coriolánt! Két alsó kabátot visel, hogy vállasabbnak lássék; hanem a legalsót elfelejté felül elrejteni... Ha tudná, hogy kilátszik!

- Hiu bolond! - szólt Májek - s megnyomintá derékfűzőjének egy kiszögellő plancsettáját, mely gyomrába nyomult.

A leányok eszményképe csendet intett. De a legnagyobb csendben is alig lehetett hallani a prózában fordított dalokat. Miglen a közönség megunta a dolgot s szabadon beszélgetni kezdett; Tärri mamája Palaczkyt fogta közre. Parasztos kacérsággal hajlott közel hozzája és faggatta:

- Igaz-e, hogy Palackyné asszonyság hazament az anyjához? A cseléd hozta a hirt a reggeli piacról...

Palacky felsóhajtott és nem felelt. Pár pillanat múlva meg a legbővebb magyarázattal szolgált:

- Az asszony megszökött... nem érdemes róla beszélni... az én tisztos szegénységem volt türehtetlen neki! Bizony kár csak egy szót is pocskólni rája... Megszökött - azzal vége.

- De kivel állott odább?

- A gyerekekkel.

- Azt hittem, valami férfival!

- Nem, de magával vitt mindent... Tudja már a Tärri nagysám?

- A szolgáló neki is elmondta. "Tudja mama" - mondá azt nekem - éppen nem sajnálom Palacky urat. Palackyné nem volt hozzá való; mélyen alatta állott. Ezen szavakkal mondá, hogy: "mélyen alatta állott!"... Mit mond maga Palacky, úgy-e ez a lány valami nagyszerű ember feleségének született?!

- Kincs...

Az adótiszt nem adhatott teljes magyarázatot. A román dalok valahára elhangzottak és Coriolán lebotorkázott az emelvényről. Senki se tapsolt neki. Tärri nem szoritott vele kezét, mint a felolvasókkal rendesen. Nem törődött

vele senki és aki szólt hozzá, az is keserítette. Kis-Kaptásy Samu, - aki négy évig járt a müncheni festőiskolába s most Ballán ipariskolai segédtanár - még Kis-Kaptásy is gúnyolta:

- Szerettelek volna lerajzolni, amint ott fenn ültél. A tested egészen ki volt csavarva, ahogy Michael Angelo csinálja... A vonalaid olyan érdekesek voltak, aztán az arcod színfoltjai...

Az elzüllött piktor görbe vonalakat rajzolt a levegőbe, sőt az Atyimovics testén is.

- Hagyjatok békén! - hörgé Coriolán - szeretném megölni magamat!... Mit mondott Tärri?

- Majd elsülyedt szégyenében. Egy szép zsánert lehetett volna róla festeni: "Szégyenkező nő". Akár "Salon-bildet", de jól, vastagon, bőven kezelve a festéket...

Elsóványodott kezeivel a festő vonásokat vont, majd pepecselt a levegőben. Így, szóval, végtelen élvezet volt neki a festés, de tényleg nagyon félt ettől a matériától, melynek titkait nem tudta eltanulni. Valami dicsvágyó kanonok emelte ki a porból s akart belőle festőt csinálni, de hogy a parasztfiuból nem vált Coreggio -: könyörtelenül visszadobta a porba - a sok ambícióval, nagy szeretettel, de nagyon kevés tehetséggel bíró félművészek közé.

Még Májek is csipkedni kezdte a szegény iktatót. Védni, csak a hosszú Kohn védte - aki szintén részt vett a

matinéén és szigorú minával jegyzeteket tett. Megígérte, hogy esetleg referálni fog a helyi lapban. Csak ezen feltétel alatt hívták meg s bár az asszonyok sajnálták, hogy "zsidó", mégis igen keveset beszéltek vele. A férfiak is mellőzték, de Atyimovics szívesen meghallgatta, sőt el is hitte merész és változatos hazugságait. Minduntalan történt vele valami. És furcsa véletlen! ez a történet majdnem mindig hasonlított egy-egy közkézen forgó regény valamelyik részletére. Néha azonban egészen önállóan süttött ki egyet-mást. Sőt egy stereotíp-története is volt, az, melyet minden lehető alkalommal elmondott és melyet így vezetett be: "tetszik egy dráma-tárgy...?!"

A közönség hangos társalgása csakhamar véget, Tärri lépett az emelvényre s kijelenté, hogy a Tanday szavalata közbejött akadályok miatt elmarad. A közbejött akadályok abban állottak, hogy Tanday két napja holtrészegen fekszik odahaza.

Ezzel a matinée első részének vége volt. A közönség nagyrésze villásreggelihez ült, a férfiak pedig Tärri köré gyülekeztek az íróasztalhoz.

Az ódon asztal diszkötésű könyvei közül egy hatalmas fotográfia emelkedett ki: a Sand György férfias, markirt arca. Közvetlenül ez arckép mellett egy keretben két fénykép volt: Tärri, mint a "Notre damei torony-őr" cigány leánya s egy kiélt arcú ur arcképe, melyet Musset arcképeként vett meg Tärri, holott legkevésbé volt az a Musseté, hanem inkább egy francia tenoristáé.

Az íróasztalon legdiszesebb tárgy volt egy stilszerű tintatartó; tolltartóján egy száraz kis virágbokorral.

Titkos búval mutatott Tärri ez ereklyére: - Uraim ez egyetlen emlékem...

Atyimovics sóhajtott, tudta biztosan, hogy nem ő adta a virágot. "Ki adhatta?" - évődött magában, de nem tudott rájönni. A "kincs" egy pesti íróra célzott, kivel Aradon ismerkedék meg, de az igazság az volt, hogy ő maga szedte, kötötte bokorra s tevé tintására a bokrétát, mely idővel elszáradt magától, elszáradt csakugy, mintha valami szerelmes adta volna...

Az urak helyet foglaltak s hallgatagon várták a megimádott lény szavait. Az egy nagy csomó levelet vett ki fiókjából s turkált közöttük.

- Urak, nézzék: már ma nagyon érdekes leveleket kaptam, - eltekintve ama rövid soroktól, melyek a "Virághalom" útján szellemi barátaim s barátnőimtől érkeztek. A szerkesztő írja, hogy szellemi barátaim ostromolják a szerkesztőséget, hogy megtudják kilétemet: "Noéminek" igazi nevét... "Egy barna Sylén" álnevű férfiuval állok levelezésben, kinek kénytelen valék arcképemet beküldeni, ő is beküldte az övét - a fővárosból, Koller tanár műterméből való, nézzék csak, mit mondanak a költői archoz, mennyi szellem, mily fenkölség a homlokon, mennyi akaraterő a szájszögleteken...

Az arckép egy ismert költő mása volt. A sima arcon sima mosoly, a hullámos, zseniális hajfodrok egy gyönyörűen

kifejlett homlokra borultak: à la olasz fiu... kiváló szellem tekintett le e homlokról, míg az életben - azt mondják - az ürességtől s a gyönyörű rimektől kongott. A bajusz le volt borotválva, mint egy görög dalnokhoz illik, vagy nem nőtt rendesen szépen...?!

Az arckép kézzől-kézre járt. Atyimovics elhatározta, hogy ő is levéteti szép, szőke szakállát s bajuszát. Nagy - egy vékony jogászocska - homlokát babrálta s mellét kifeszítve, arra gondolt, hogy bár neki is oly domboru melle volna, mint ez arcképnek... "Ezek a számár ballai szabók nem képesek jó állásu kabátokat csinálni. Majd Pesten... elől ki hagyja vattáztatni s majd ebben fog itthon vizitálni, ha egy félév múlva hazatér!"

Tárri felolvasott vendégeinek a szép költő egy leveléből. Az ismeretlenül, "blindre" szerelmet vallott neki. Miért is ne? Hát nem a szellem a fődolog?! "Oh a test, ez a haszontalan, cifrálkodó ládája szellemünknek, csak gyenge, közönséges lelkek előtt nyomhat valamit..."

Tárri nem tagadta, hogy ő is, más is élénk sympathiát érez e szellemi barátja iránt! Jövő évi Szent Istvánkor felutazik a fővárosba és akkor találkoznak...!

Nagy felhasználta ez alkalmat, hogy a fővárosról beszéljen. Ő már kétszer volt ott. Egy izben kis gyermek korában, a koronázáskor s másodizben midőn az egyetemre iratta be magát. A csillogó utcákról, a színházakról s a színészekről beszélt egyetmást, nagyrészt, amit itt-ott olvasott; novellairói stilusban adván elő szavait.

A lány szürkés szemei ragyogtak s kíváncsian figyelt. Arad volt a legnagyobb város, amit eddig látott s máris imádta a nagyvárosokat, különösen Pestet, irodalmi körei, művészvilágával, a szalonokkal, hol nők is tartanak felolvasásokat... Egyszer álmában egy fővárosi redakcióban volt. Csodás, kellemes álom. Még ébren is, azután is sokáig látta a gázlángok előtt dolgozó hírlapírókat, kiket oly magasztos lényeknek gondolt, kikkel oly kél csak beszélni is, mint olvasni egy jó regényt...

Nagy látva, hogy szívesen hallgatják: neki melegedett s nagyokat kezdett mondani, de mondhatott volna-e oly nagyokat, melyeket az átszellemült leány el ne hitt volna neki, melyet az elképzelni ne tudott volna?

A főváros, a főváros! Mintha mind a négyszázhatvanezer lakos vonta, hívta volna Tärri oda, - vágyott felé, szük udvari palotáiba, tarka társaságába. A külváros pizkok-szin levegője, örökké füstölő kürtői, undorító nyomora el se lebbent lelke előtt, míg a korzó derüs, csillogó ege egész világosan tükröződött lelkében, ott fürdött folytonosan, mint eredetileg a természetben: a szőke, de átláthatatlan Dunában fürdik tavaszi s őszi napokon...

Nem vágyott kevesebbre, mint e négyszázhatvanezer ember központja lenni, ismert, bámult, irigyelt központja. Valami feltűnő műről, valószínűleg valami költői műről gondolkodott, homályosan, határozatlanul, de csak addig, míg e mű által ismert s megimádott becéje lesz e kis Babelnek. Oh, ezen a ponton képzelete, gondolkodása oly világos volt a legapróbb részletig, hogy szinte elvakította...

Nagy lelkesedve beszélt tovább... Benne volt a képzelgésben, mely ezt a sajátságos közönséget elragadta.

- Meddig maradsz a fővárosban? kérde Atyimovics, hogy ő is beszéljen valamit.

- Az egyetemen maradok egy félévig, aztán hazajövök és vizitálni fogok...

- Kiknél, hol?! vágott közbe Tärri.

- Az uri házaknál.

Tärri erőltetve kacagott:

- Vannak is Ballán uri házak. Maga tud ilyeneket? Halljuk, hadd hallom? Kik azok, kinek nem volt az apja vagy a nagyapja suszter, kalapos, efféle...; hol itt az ur? Az alispán leányainak apja kádár apától származott s eredetileg Kaltscherernek hívták... Micsoda uri családapát tud maga itten, mióta apa meghalt...!?

Nagy szokatlanul merész lett, Atyimovics csodálta szabad beszédét:

- Ha családjok eredete nem is uri, ők magok ma már urak s leányaik uri lányok... A Vágási lányok francia könyveket olvasnak. Kérics Olga az anyjával németül beszél az utcán

-

- Kisti Hand, kisti Hand! - vágott közbe ideges, gúnyos kacagással Tärri. - Ebből áll a maga uri leányainak összes

tudománya, uriassága. Mindmegannyi különben a megtestesült nyárspolgárnő, nem is mű, hanem csak közönséges próza! Van fogalmok az eszményről? Nincs! Mi az ő mindennapi beszéd tárgyuk? Étel és ital, férjhezmenés és férjhezmenés, toilette és toilette! Fő dolguk, hogy a test jól érezze magát, a lélekre mit sem adnak. Sand Györgyről azt kérdik, hogy huszárcapitány volt-e? Az udvarlójukkal cicásdit s kutba estemet játszanak s ha elérik a husz évet, az a legfőbb gondjuk, hogy férjhez menjenek; legyenek anyák, mamik... "Mama adj levest..." Hahhah "kisti Hand, kisti Hand!"

Tärri most már szívéből kacagott. Érezte, hogy gúnyolása sikerült s annak hatása környezete arcán - felvidámitá. Nagy meg volt győzve s az adótiszt Atyimovics szent ihlettel tekintett a szónokra, ki kézzel-lábbal bizonyítja a kipirult szónok szavainak igazságát; Májek a beszélő izgékony testét bámulta és élvezett. A mama meg mindvégiglen mosolygott s időközben igenlőleg intett, bár az idegenszerű kifejezések miatt csak homályosan értette meg leánya szavait.

Nagy lélekzetet vőn, mintha beszélni akarna. Tärri megelőzte:

- Ön a fiatalemberekkel akar előhozakodni. Hagyja ezt a svihák népséget, mely két húst eszik vacsorára, elől kivattázott kabátot hord, kártyán, kutyán, lovon, pipán s könnyelmű asszonyokon kívül csak a politikáról tud beszélni, a szépirodalmat csak akkor pártolja, ha színmű s kifestett kokottok képviselik... Napról-napra élnek,